

μέσως εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, καὶ πηγάζοντα ὁμοῦ ἐκ τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι εἰς πάντας φανερά, καὶ ὁμολογοῦνται ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως.

Περὶ δὲ τῶν ἀξιωματῶν, ἅτινα πόρρωθεν πηγάζουσιν ἐκ τῶν πρώτων, εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν μὲ ἐκεῖνα ἐνέργειαν· διότι, ἂν καὶ ὁ φυσικὸς νόμος ἦναι πασίδηλος, ὅσον ὅμως πλειότερον ἀπομακρύνονται ἀπ' αὐτοῦ τὰ ἠθικὰ ἀξιώματα, τοσοῦτον μεγαλητέραν χρείαν ἔχουσιν ἐξηγητικῶν λόγων, διὰ νὰ σαφηνισθῶσιν. Ἐντεῦθεν πολλάκις προέρχεται ἡ δυσκολία τῆς ἀποδείξεως τῶν ὑστέρων τούτων ἀξιωματῶν, μάλιστα εἰς τοὺς ὅσοι δὲν ἔχουσι τὸ λογικὸν αὐτῶν γυμνασμένον διὰ σπουδῆς καὶ πείρας.

Εἰς τὸν φυσικὸν λοιπὸν νόμον ἀναφέρονται, πρῶτον, ὅσα ἀξιώματα ἠθικὰ εἶναι γενικώτατα καὶ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους γνωστά· δεύτερον, ὅσα πλησιάζουσιν εἰς ταῦτα, καὶ εἶναι τρόπον τινὰ συνέπειαι αὐτῶν. Περὶ μὲν τῶν πρώτων, ὁ φυσικὸς νόμος δὲν δύναται μὲν γενικῶς νὰ ἐξελειφθῇ ἀπὸ τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων· παραβαίνεται ὁμῶς ἢ συμπνίγεται μερικῶς, διότι ἡ κρίσις τοῦ λογικοῦ συρομένη ὑπὸ πλεονεξίας, ἢ ἄλλου τινὸς πάθους, ἐμποδίζεται νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ κοινὸν ἀξίωμα εἰς τὰς μερικωτέρας πράξεις. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀξιωματῶν τῶν παραγομένων ἐξ ἐκείνων τῶν πρώτων, ὁ φυσικὸς νόμος ἐνδέχεται ν' ἀγνοῖται, ἢ διότι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐξ ἀρχῆς κακῶς ὠδηγημένοι, ἢ ἀπὸ κακῆς ὁμοίως συνηθείας καὶ διεφθαρμένης ἕξεως. Ἐκ τῶν διεφθαρμένων ἡθῶν, ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς κακῆς ἀνατροφῆς, προήλθον εἰς τὴν θεωρίαν καὶ πράξιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν ψευδεῖς ἰδέαι, ἐναντίαι τοῦ φυσικοῦ νόμου.

Ὅτι δὲ πᾶς νόμος καλῶς κείμενος, ὅσον μακρὰν καὶ ἂν ᾖ τοῦ φυσικοῦ νόμου, εἰς ἐκεῖνον ἀναφέρεται καὶ ἐπιστηρίζεται, τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ ὁρισμοῦ τοῦ νόμου· διότι, ὡς εἵπομεν, ὁ νόμος, γενικῶς θεωρούμενος, εἶναι κανὼν, καθ' ὃν πρέπει νὰ διευθύνωμεν τὰς πράξεις ἡμῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς τὴν λογικὴν αὐτὴν δύναμιν, δι' ἧς δυνάμεθα νὰ διαθέτωμεν τὰς πράξεις ἡμῶν, ἐκ τῆς θείας λοιπὸν ὑπάρξεως, καὶ ἐκ τῆς λογικῆς ἡμῶν, φύσεως, συμπεραίνεται, ὅτι ὁ κανὼν τῶν πράξεων ἡμῶν, ἢ ταῦτόν εἶπεν, πᾶς νόμος πρέπει νὰ ἐπιστηρίζηται εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, ἥγουν, νὰ πηγάζῃ ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου. Οὕτω λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος: *Εἰς τὸν ἀνθρώπινον τοῦτον νόμον δὲν εἶναι οὐδὲν ὀρθὸν καὶ δίκαιον, ὅπερ οὐ συνάγεται ἐξ ἐκείνου τοῦ αἰωνίου νόμου.*

Οὕτω καὶ οἱ ἱεροὶ διδάσκαλοι λέγουσιν, ὅτι ὁ νομοθέτης τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἂν ᾖ ἀνθρώπος καλὸς καὶ σοφός, ὀφείλει νὰ συμβουλευῇται ἐκεῖνον τὸν αἰώνιον νόμον, καὶ κατὰ τοὺς ἀμεταβλήτους ἐκείνου κανόνας νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ νομοθετῇ ἐν καιρῷ τὰ πρακτέα,